

Ed.

26. Frumvarp til laga

[23. mál]

um breyting á lögum nr. 85, 23. júní 1936 um meðferð einkamála í héraði,

(Lagt fyrir Alþingi á 96. löggjafarþingi, 1974.)

1. gr.

Við 42. gr. bætist:

Dómsmálaráðherra getur heimilað héraðsdómaraembættum, að nota hljóðritun á dómþingum í stað bókana í þingbækur, sbr. 134. gr. Sé slíkt leyfi veitt skal fylgja héraðsdómaraembætti búnaður til hljóðritunar og vörslu hljóðritana. Dómsmálaráðherra ákveður gerð þessa búnaðar. Hljóðritanir skal varðveita í þrjú ár hjó skemmsta frá lokum dómsmáls. Forstöðumanni héraðsdómaraembættis, dómsmálaráðherra og þjóðskjalaverði er heimilt að ákveða varðveislu um lengri tíma, ef hljóðritunin er talin hafa almennt heimildargildi, gildi í öðrum dómsmálum eða aðrar sérstakar ástæður koma til.

Dómsmálaráðherra skal setja reglur um búnað til hljóðritunar, framkvæmd hljóðritana, og vörslu þeirra svo og annað, er máli skiptir þar að lúandi.

Hæstiréttur getur ávallt krafist þess, að honum sé afhentar hljóðritanir í dómsmálum, sem til hans hafa verið skotið.

2. gr.

Við 44. gr. bætist:

Meðan mál er rekið í héraði, unnt er að skjóta því til æðra dóms eða mál er rekið fyrir æðra dómi, er enn fremur skylt gegn lögmaeltum ritlaunum að láta í té endurrit þess, sem hljóðritað hefur verið, ef þess er beiðst af aðilum, lögmannnum þeirra, þeim, er skýrslu gaf, sem endurrits er beiðst af, eða þeim, sem ríka hagsmuni hafa af því að fá slík endurrit. Endurritin skal gera svo fljótt sem við verður komið. Á sama tíma skal leyfa þeim, sem taldir voru, að hljóða á hljóðritun. Dómari kveður stað og stund og eftirlit, meðan hlýtt er á hljóðritunina. Dómsmálaráðuneytið setur reglur um gjöld fyrir slíka hlustun. Ritlauna og hlustunargjalds má krefjast fyrirfram með sama hætti og skv. 1. mgr. Áð þeim tíma liðnum, sem greindur var, má láta í té staðfest endurrit og leyfa að hljóða á hljóðritanir, ef sérstakar ástæður mæla með því. Gilda um það ofanskráðar reglur, eftir því sem við getur átt. Ágreining um það, er í þessari málsgrein segir, skal dómari úrskurða, ef krafist er, og má kæra úrskurðinn til Hæstaréttar eftir almennum reglum.

3. gr.

Í stað 1. mgr. 134. gr. komi eftirfarandi:

Vitnaskýrslur skal bóka eða hljóðrita, og ákveður dómari, hvora aðferðina skuli hafa um hverja skýrslu. Aldrei skal þó hljóðrita vitnaskýrslu gegn andmæli um vitnis, aðila eða umboðsmanns hans.

Ef vitnaskýrsla er bókuð, les dómari svör vitna við spurningum jafnskjött sem þau hafa verið bókuð, eftir ósk viðkomenda eða eftir því, sem honum þykir næntugt. Þegar yfirheyrslu er lokið, les dómari, ef óskað er eða honum þykir þess þörf, með sama hætti upp bókanir á svörum vitnis í heild, enda skal gera þær leiðréttingar og viðauka við bókanir, sem dómari telur, að gefnu tilefni, þurfa til þess að framburður vitnis komi sem gleggst og réttast fram.

Ef vitnaskýrsla er hljóðrituð, skal jafnframt bóka í þingbók um þinghaldið og geta þar nafns vitnisins, aldurs og heimilis eða dvalarstaðar svo og, að vitnaskýrslan sé hljóðrituð. Með vitnaskýrslu skal hljóðrita upplýsingar dómara um þinghaldið og vitni, svo að jafnan megi vita, hvaða hljóðritun er um að ræða. Dómari skal greina vitni frá því, að hljóðrita skuli skýrslu þess, og skýra fram-

kvæmd hljóðritunar eftir þörfum. Jafnan skal mega fylgjast með því af öllum, sem á þingi eru, hvort hljóðritunartæki eru í sambandi. — Hljóðrita skal eftir ákvörðun dómara það úr skýrslu vitnis, sem máli þykir skipta. Í lok vitnaskýrslu eða að loknum hlutum hennar, getur dómari látið hljóðrita stuttan úrdrátt sinn um það, sem hann telur þurfa fram að koma, og síðan skal spyrja vitni, hvort þar sé rétt eftir því haft. — Vitni, aðilar og lögmenn þeirra skulu á þinginu eiga rétt á að hlusta á það, sem þá hefur verið hljóðritað, í þeim mæli, er þeir óska. Þeir geta látið hljóðrita eða bóka í þingbók stuttar athugasemdir sínar varðandi stjórn dómara á vitnaleiðslunni.

Að þinghaldi loknu skal á vegum dómara vélrita eftir hljóðritun í þeim mæli, sem hann telur ástæðu til eða þeir krefjast, sem rétt eiga á endurriti, skv. 2. mgr. 44. gr. Þegar mál er flutt munnlega eða við lok skriflegs málflutnings, skal bóka í þingbók, hvaða hljóðritanir hafa verið afritaðar og hvort fram hafa komið athugasemdir um, að aðilar eða lögmenn þeirra eða vitni hafi ekki séð þau endurrit eða telji þau ekki rétt gerð.

4. gr.

Aftan við 2. mgr. 134. gr., sem verður 5. mgr. sömu gr., komi:

Ef dómari, aðilar eða lögmenn þeirra og vitni telja, að staðfesta megi þegar vitnaskýrslu, sem hljóðrituð hefur verið, má, þegar vitnið hefur hlýtt á skýrsluna, hljóðrita staðfestinguna. Ella fer staðfesting fram, þegar fyrir liggur endurrit eftir hljóðrituninni.

Athugasemdir við lagafrumvarp þetta.

Dóms- og kirkjumálaráðuneytið fól hinn 11. sept. 1973 réttarfarsnefnd athugun á framkomnum tillögum frá borgardómaraembættinu í Reykjavík um lögfestingu heimildar til notkunar segulbanda við skráningu á því, sem fram fer við þinghöld í einkamálum. Frumvarp þetta er árangur þeirrar athugunar nefndarinnar, og sent ráðuneytinu 8. marz 1974 með eftirfarandi greinargerð:

Í lögum nr. 85/1936 um meðferð einkamála í héraði er ekki ákvæði, sem heimilar að taka skýrslur vitna, aðila eða mats- og skoðunarmanna á segulbönd eða hljóðrita þau með öðrum aðferðum. Hins vegar segir í 18. gr. laga nr. 73/1973 um meðferð opinberra mála, að skýrslur í slíkum málum megi „taka á talvél“, sbr. og 77. gr. sömu laga. Þessi heimild, sem hefur verið í lögum frá 1951, mun lítt eða ekki hafa verið notuð. Á árinu 1972 hófst hljóðritun á dómþingum hjá borgardómaraembættinu í Reykjavík. Að fenginni reynslu þykir vera ástæða til að setja lagaákvæði um þessa aðferð, sem kveða á um, hvernig að skuli farið. Réttarfarsnefnd hefur samið frumvarp þetta og stuðst við tillögur og greinargerðir frá dómurum við borgardómaraembættið, svo og upplýsingar um hljóðritanir í réttarhöldum í Bandaríkjunum og Svíþjóð.

Rök fyrir því að heimila hljóðritanir á dómþingum eru þau, að með þessari aðferð sparast tími dómara, aðila og lögmanna, svo og vitna og annarra, sem skýrslur gefa. Oft er haft á orði, að sum dómsmál séu lengur til meðferðar hjá héraðsdómstólunum en vera ætti. Ráð, sem líkleg eru til að flýta meðferð mála, ætti því að nota. Þó hafa komið fram efasemdir um, að hljóðritun sé jafnörugg aðferð og bókun. Reynsla héraðs bendir ekki til, að veruleg ástæða sé til slíkra efasemda, og hið sama er að segja um reynsluna í Bandaríkjunum og Svíþjóð. Má segja, að hættulítið væri að taka upp þá tillögu frá borgardómurum, að hljóðritanir séu látnar koma að öllu leyti í stað bókana um sum þinghöld. Réttarfarsnefnd hefur þó lagt til, að jafnan skuli færa tiltekin atriði til bókar, en því má breyta síðar að fenginni meiri reynslu.

Um einstakar greinar frumvarpsins er þessa að geta:

Um 1. gr.

Í 42. gr. laga nr. 85/1936 (enl.) eru ákvæði um þær dómsmálabækur, sem fylgja skulu héraðsdómaraembættum til afnota í einkamálum. Þar segir einnig, hver haldi bækurnar og hvernig frá þeim skuli gengið. Lagt er til, að þessi ákvæði séu óbreytt. Að sönnu gæti verið rétt að nota þetta tækifæri til að setja í lög in ákvæði um vélritaðar dómsmálabækur, en rétt þykir að það bíði síðari tíma. Hins vegar þykir eiga að vera í þessari grein heimildarákvæði um hljóðritun og hljóðritunarbúnað hjá héraðsdómaraembættum. Ekki þykir næg ástæða til að mæla fyrir um geymslu hljóðritana með sama hætti og um geymslu skjala og dómsmálabóka, sem geymast eiga án tímatakmarkana. Í reynd hafa skýrslur í einkamálum næsta litla þýðingu nema fyrir málið sjálft, svo að ástæðulaust er að varðveita hljóðritanirnar til frambúðar, nema sérstaklega standi á.

Um 2. gr.

Í 44. gr. enl. eru ákvæði um rétt „viðkomenda“ til að fá staðfest eftirrit úr dómsmálabókum og málsskjólum. Rétt þykir að hafa ákvæði um rétt til endurrita af því, sem hljóðritað hefur verið, og um rétt til að hlýða á hljóðritanir.

Um 3. gr.

Í 134. gr. enl. eru ákvæði um bókun og staðfestingu vitnaskýrslna. Gera þarf verulegar breytingar á þeim vegna hljóðritana. Í stað 1. mgr. koma því skv. frumvarpinu fjórar málsg. — Í hinni fyrstu er tekið fram, að bókanir og hljóðritanir séu heimilar jöfnum höndum. Í hinni nýju 2. mgr. er sama efni og í 1. mgr. nú. Hins vegar eru 3. og 4. mgr. nýjar. Þar er að finna ákvæði um það, sem fyrr er á minnst, að hljóðritunarheimildin taki aðeins til munnlegra skýrslna fyrir dómi, og myndu þessar reglur gilda um vitnaskýrslur, aðilaskýrslur og skýrslur mats- og skoðunarmanna. Jafnframt verður að færa í þingbók bókun um dómþingið, þar á meðal um það, hverjir gefa munnlega skýrslur. Hefur þetta ekki verið gert að jafnaði s. l. tvö ár hjá borgardómaraembættinu í Reykjavík, en réttarfarsnefnd telur æskilegt, að svo skuli að farið, a. m. k. fyrst um sinn. Efni skýrslunnanna má hins vegar hljóðrita, og verður þá ekki um það bókað. Þess er sérstaklega að geta, að nokkur hætta er á, að hljóðritun verði orðfleiri en bókanir hafa verið. Til að komast hjá algerlega óþörfum afritun skýrslna að loknu dómþingi, er tvennt heimilað skv. frv.: Í fyrsta lagi getur dómari látið hljóðrita stuttan úrdrátt sinn um efni skýrslunnar. Við afritun mætti með samþykki allra, sem málið varðar, láta nægja að afrita þennan úrdrátt en sleppa því, sem skýrslugefandi sagði, a. m. k. að einhverju leyti. Ef skýrslan þætti ekki hafa þýðingu í málinu, má og í öðru lagi við afritun sleppa henni alveg eða köflum hennar, enda sé afritunar ekki krafist. Til frekara öryggis er aðilum, lögmönnum þeirra og skýrslugefendum veitt heimild til að láta bóka eða hljóðrita stuttar athugasemdir um stjórn dómara á skýrslugjöfni. Jafnframt er svo fyrir mælt, að í þingbók skuli skrá skýrslu um afritanir og athugasemdir, sem fram koma varðandi þær.

Um 4. gr.

Staðfesting skýrslu með eiði eða drengskaparheiti er nú sjaldgæf í einkamálum. Það ætti að fara eftir atvikum, hvort skýrsla, sem hljóðrituð hefur verið, er staðfest strax að því loknu, eða staðfestingu er frestað og hún látin fara fram, þegar skýrslan hefur verið afrituð.